

ארזי הלבנון הקדמה ומבוא

1. **בכו תבכה בלילה – הרב סולובייצ'יק, עמ' 150** – אנו מזכירים את סיפורם של עשרת הרוגי מלכות פעמיים בשנה: בקינות תשעה באב וביום הכיפורים לאחר סדר העבודה. שני פיוטים אלו נבדלים באורך, בניסוחים ובדגשים. הפיוט 'אלה אזכרה' הנאמר ביום הכיפורים, שייך לעולם פיוטי 'הסליחות' והוא משובץ במערך הסליחות הנאמרות ביום הכיפורים. לעומת זאת, הפיוט 'ארזי הלבנון', הנאמר בתשעה באב, נכתב כקינה והוא משובץ במערך הקינות הנאמרות בתשעה באב. כתולדה מכך, סגנונם, אוצר המילים, הדימויים וכיוצא בזה שונים בשתי היצירות.

מטרותיהם של שני הפיוטים שונות. ביום הכיפורים, שהוא יום כיפור עוונות "והוא קץ מחילה וסליחה לישראל" (רמב"ם, הלכות תשובה, פ"ב ה"ז), עשרת הרוגי מלכות מוזכרים מפני שמיתת צדיקים מכפרת...

תשעה באב, לעומת זאת, אינו יום כפרה, אלא יום אבלות שבו אנו זוכרים כי גדולי חכמי המשנה נהרגו ונטבחו. העקרון העומד מאחורי הזכרת הטרגדיות הללו בתשעה באב הוא: "שקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית א-להינו" (ראש השנה יח ע"ב). חובת האבלות על חורבן בית המקדש מחייבת אותנו להתאבל גם על הקדושים אשר נהרגו על קידוש השם.

3. יסוד ושורש העבודה שער ט (הצאן) פרק יב -

ובקינה ארזי הלבנון שמדבר מענין עשרה הרוגי מלכות התנאים הקדושים וכיוצא יבכה בני גדול ועצום מאד על גודל צער השכינה הקדושה כביכול שהיתה לה מבנים הנחמדים כאלו, שהיתה מתפארת בהם בכל

רס"י:

הרוגי מלכות ותו לא - כלומר הך מלחא לחודא הוא דהוי דהו שנהרגו על קידוש השם ותו לא הוא דהו: הרוגי לוד - לוליינום ופפוס אחים שהרגם (טורנוסרופוס) הרשע כלודקיא כלדמרינן במסכת תענית (יח) על ידי גזירה שנגזרה על ישראל להשמיד על שנהמאלת בת מלך הרוגה וחשדו את ישראל עליה ועמדו האחי' הללו ואמרו מה לכם על ישראל לנו הרגנוה:

וע"ע תענית יח ע"ב, פסחים נ ע"א, ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ה.

7. **מדרש משלי א יג** – אמר רבי יהושע בן לוי: לא נמשכו עשרה הרוגי מלכות אלא בחטא מכירתו של יוסף. אמר רבי אבין: הוי אומר: נפרעו עשרה מכל דור ודור, ועדיין אותו החטא קיים.

8. **רבינו בחיי עה"ת, סוף מקץ** - וע"ד הקבלה מה שנחתמה פרשה זאת בפסוק עלו לשלום אל אביכם זה רמז לעשרה הרוגי מלכות אשר עלו לשלום אל אביהם שבשמים אחר שנתלבנו ונצרפו מחטאו של יוסף.

וכבר ידעת כי כתונת הפסים היה תחלת הסבות וראשית גלגול הדברים ונחשב להם לאכזריות גדול מה שטבלו הכתונת בדם השעיר ואמרו לאביהם זאת מצאנו, לפיכך היה העונש בהם בגופם שהתחיל השעבוד בהם אחרי מות יוסף מיד, ואחר זמן בהרוגי מלכות שנדונו בגופותם, כי הגוף כתונת לנפש, ועל כן תמצא בפרשה זו י' פעמים האנשים לרמוז על עשרה הרוגי מלכות. והיה לו לומר אחי יוסף או בני יעקב, ואלו הם ויקחו האנשים את המנחה הזאת, הבא את האנשים, כי את

אַרְזֵי הַלְבָּנוֹן אֲדִירֵי הַתּוֹרָה.

כִּינוֹי לַצַּדִּיקִים וְחֹשֹׁבִים – 'צַדִּיק כְּתֹמֵר יִפְרָח כְּאֶרֶץ בְּלָבָנוֹן יִשְׁגָּה' (תהלים צב, יג) .

'וְעַל כָּל אֲרְזֵי הַלְבָּנוֹן הִרְמִים וְהַנְּשָׂאִים' (ישעיהו ב, יג) .
וְשֵׁם בְּמַהר"י קֵרָא: הֵם הַמַּלְכִּים וְהַשְּׂרִים הַמְּשׁוּלִים אֶל אֲרְזֵי הַלְבָּנוֹן.

'וְהָיָה אֲדִירוֹ מִמֶּנּוּ' (ירמיהו ל, כא) .
וּבְרַש"י שֵׁם: אֲדִירוֹ – שָׂר שְׁלוֹ.

בְּעָלֵי תְרִיסִין בְּמִשְׁנָה וּבְגִמְרָא.

אמר לו: המתן עד שיכנסו בעלי תריסין לבית המדרש (ברכות כז ע"ב).
וּבְרַש"י שֵׁם: **בעלי תריסין** - חכמים המנצחים זה את זה בהלכה .
וי"א שנקראים בעלי תריסים מפני שמגינים על הדור בזכותם (ברכה משולשת ברכות שם).

ידו גורל מי ראשון לחרב ברוח.

ינאל עמי ידו גורל' (יואל א, ג).

וכשתפשו את רבי שמעון בן גמליאל ואת רבי ישמעאל ליהרג... והיו מתחננין לאספקלטור זה אמר אני כהן בן כהן גדול, הרגני תחלה ואל אראה במיתת חבירי. וזה אמר לו אני נשיא בן נשיא, הרגני תחלה ואל אראה במיתת חבירי. אמר להם: הפילו גורלות. והפילו, ונפל הפור על רבי שמעון בן גמליאל. מיד נטל החרב וחתך את ראשו. (אבות דרבי נתן לח, ג).

הבעיה העיקרית שעמדה בפני ההיסטוריונים בבואם לזהות את עשרת הרוגי מלכות הייתה זהותו של רבן שמעון בן גמליאל הרוג המלכות וזהותו של רבי ישמעאל כהן גדול [בשמות אלו הם מופיעים במדרש – 'אלה אזכרה' ובפיוט – 'אלה אזכרה'] בקינה הם נזכרים כרבן שמעון ורבי ישמעאל ויש קושי לזהות אותם במדויק.

לדעת רוב החכמים הם נהרגו בזמן חורבן בית שני, אולם יש המסמיכים אותם לתקופת רבי עקיבא. עצם הריגתם מופיעה בגמרא כנבואה.

שמואל הקטן תלמידו של הלל אמר בשעת מיתתו: 'שמעון וישמעאל לחרבא וחבריה לקטלא ושאר עמא לביזא ועקן סגיאן עתידן למיתא על עלמא' (סנהדרין יא ע"א).

וברש"י שם ד"ה 'שמעון וישמעאל לחרבא' - רשב"ג הנשיא ורבי ישמעאל בן אלישע כ"ג יהרגו בחרב:

אמר ר' ישמעאל חייך הנח לי רגע אחד עד שאבכה על הצדיק, אמר לו עשה, מיד נטל ר' ישמעאל את ראשו של רשב"ג ונתנו על ארכבותיו ונתן עיניו על עיניו ופניו על פניו וחוטמו על חוטמו ופיו על פיו [ואמר] אי פה המתגבר בגבורה של תורה עם קדוש וטהור, פה מוציא מרגליות מי יטמינך בעפר. איך נקנסה עליך מיתה משונה זו.

(בית המדרש ילינק, חדר ו עמ' 23).

כיצד התיר לעצמו ר' ישמעאל כהן גדול לטמא את עצמו לרבן גמליאל שהיה נשיא ישראל?
(ענין הררי קדם שם).

צוה להפשיט את ראשו בתער השכירה.

קיים בעורו אמרו לנפשך שחי ונעברה.

רשע הפושט את הגיע למקום תפלין מצוה ברה.

שמע צעקה ונזדעזע עולם וארץ התפוררה:

תעמוד זכותו לדורות קול ?? בהדרה:

אמר לו אותו הגמון ריקה עד שאת בוכה על מיתתו בכה על מיתתך שקשה ממיתתו. מיד התחיל צווח עד שנשקפה בתו של קיסר לקול צעקתו וראתה אותו וחמדה יופיו. אמרו מימות יוסף לא היה יפה כמוהו, אמרה לאותו הגמון המתן לי שעה אחת עד שאכנס אצל אבי. נכנסה אצל אביה ואמרה לו שאלה אחת יש לי א

מאחריו - אין הכונה מיד אחריהם.

עוקר הרים וטוחן זה בזה בסברה - (סנהדרין כד ע"א). זהו משל על המקשה ומפלפל בתוך לימודו בכח רב.

בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן?! אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה 'בכל נפשך' – אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי: מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו?! היה מאריך ב'אחד' עד שיצתה נשמתו ב'אחד'. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך ב'אחד'.

(ברכות סא ע"ב).

וע"ע בית המדרש ילינק, חדר ו, מעשה עשרה הרוגי מלכות הנזכר לעיל, עמ' 27. ונכתבו על כך דברים רבים [וראה ולגר הנזכר לעיל עמ' 60-68].

בְּן בָּבָא רַבִּי יְהוּדָה אַחֲרָיו הֵבִיאוּ בְּשָׁבְרוֹן לֵב וְאַזְהָרָה.

נִהְרַג בֶּן שְׁבָעִים שָׁנָה בְּיַדִּי רְשָׁעָה אֲרוּרָה.

בציון שער - אוהב ד' שערי ציון.

'תנו רבנן: כשחלה רבי יוסי בן קיסמא, הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו. אמר לו: חנינא אחי, (אחי) אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכה? שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו, והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו, ועדיין היא קיימת, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה [ומקהיל קהלות ברבים] וספר מונח לך בחיקך! אמר לו: מן השמים ירחמו. אמר לו: אני אומר לך דברים של טעם, ואתה אומר לי "מן השמים ירחמו", תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש!

... אמרו: לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא, והלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספד גדול, ובחזרתן מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וספר תורה מונח לו בחיקו.

הביאוהו וכרכוהו בספר תורה, והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור, והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו, כדי שלא תצא נשמתו מהרה. אמרה לו בתו: אבא, אראך בכך? אמר לה: אילמלי אני נשרפתי לבדי, היה הדבר קשה לי. עכשיו שאני נשרף וספר תורה עמי, מי שמבקש עלבונה של ספר תורה הוא יבקש עלבוני.

אמרו לו תלמידיו: רבי, מה אתה רואה? אמר להן: גליון* נשרפין ואותיות פורחות. אף אתה פתח פִּיך וּתְכַנֵּס בְּ

וְאַחֲרָיו רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן דָּמָא עַל מִצְוַת תְּפִלִּין וְשָׂרָה :

רבי אלעזר בן דמא אחינו של רבי ישמעאל ובמדרש (יילינק שם עמ' 30) שנהרג על מצות תפילין.

אֶת רַבִּי חֲנִינָא בֶּן חֲכִינָאִי אַחֲרָיו רַבִּי חוּצְפִית בְּיוֹם עֶבְרָה.

רבי חנינא בן חכיא מתלמידיו הראשונים של ר' עקיבא, שנים רבות ישב בבית מדרשו אשתו שלחה לו מכתב לרגל נישואי ביתו.

ואחריו הוציאו את ר' חנינא בן חכיא, ואותו היום ערב שבת היה, וכל ימיו היה יושב בתענית מבן שתים עשרה עד תשעים וחמש שנה, אמרו לו תלמידיו רבי רצונך שתטעום כלום קודם שתהרג, אמר להם עד עתה התענית ולא אכלתי ולא שתיתי, ועתה איני יודע איזה דרך אלך ואתם תאמרו לי לאכול ולשתות! התחיל בקדוש היום ויכולו השמים עד ויקדש אותו, ולא הניחוהו לגמור עד שהרגוהו, ויצאה בת קול ואומרת אשריך ר' חנינא בן חכיא שהיית קדוש ויצאה נשמתך בקדושה בתיבת ויקדש. (אוצר מדרשים

לקוסטינר הנח לו שיגמור, כיון שהגיע לאשר ברא אלהים לעשות הכהו ויצאה נשמתו. יצתה ב"ק ואמרה אשריך אלעזר בעולם הזה היית דומה לאלהים ויצאה נשמתך באלהים.

(בית המדרש ילינק שם עמ' 30).

וצר צורה - 'אחור וקדם צרתני ותשית עלי כפכה' (תהילים קלט, ה).

וראה סולוביצ'יק הררי קדם ח"ב עמ' שי שלמד מכאן שמנהג אמירת 'ויכלו' יסודו בימי התנאים.

הנה כהנה וכהנה הוסיפו בני עולה לענות בגערה.

אומות העולם הוסיפו צרות על ישראל מסוגים שונים.

בסקילה שרפה הרג וחקק מי יוכל לשערה.

ארבע מיתות בית דין נמנו במשנה סנהדרין פרק שביעי ושם מחלוקת ר"ש וחכמים מהו הסדר.

נותרת ממנה יאכלו אריות שם פזורה.

'שם פזורה ישראל אריות הדיחו' (ירמיהו נ, יז).

יאכלוהו במקום קדוש כחטאת וכאשם לאבד זכרה

חזה התנופה ושוק התרומה טרפו אריה והכ